

Wnioski z ekspertyzy dotyczące

Oceny wpływu planowanego przedsięwzięcia polegającego na budowie i eksploatacji gazociągu Nord Stream 2 na środowisko Bałtyku, sieć obszarów Natura 2000 i chronione gatunki ssaków i ptaków morskich istotne z punktu widzenia bałtyckich populacji

Autorzy:

Mgr Wojciech Górski/ biolog, oceanograf. Absolwent SGGW oraz Uniwersytetu Gdańskiego, członek Grupy ds. Przyłowu Gatunków Chronionych Międzynarodowej Rady Badań Morza (*WGBYC ICES*)

Mgr Mikołaj Koss/ biolog. Absolwent Uniwersytetu Gdańskiego, ornitolog

Dr Iwona Pawliczka vel Pawlik/ oceanograf. Wieloletni konsultant Ministerstwa Środowiska w sprawach ochrony bałtyckich ssaków, delegat ministra na posiedzenia Komitetu Doradczego i Spotkania Stron Porozumienia o Ochronie Małych Waleń Bałtyku i Morza Bałtyckiego (*ASCOBANS*), posiedzenia grup roboczych ds. fok bałtyckich Komisji Helsińskiej (*HELCOM*), grup specjalistycznych Międzynarodowej Rady Badań Morza (*ICES*)

1. Podsumowanie

Biorąc pod uwagę znaczące braki w dokumentacji przygotowanej przez inwestora dotyczące wpływu inwestycji, w tym głównie detonacji amunicji, na ssaki morskie, jak również niewystarczające oraz w niektórych przypadkach wręcz niewłaściwe metody łagodzenia tego oddziaływania, dziwi zaklasyfikowanie wpływu obrażeń i trwałego ubytku słuchu w wyniku eksplozji na poziomie osobniczym i populacji jako nieistotny dla morświna. Jako powód przyjęcia takiego stanowiska przytoczono jedynie bardzo małe prawdopodobieństwo obecności morświnów w rejonie inwestycji, choć przeprowadzone obserwacje w latach 2014-2015 (wskazane przez inwestora w dokumentacji) wykazały obecność tego gatunku na obszarze Zatoki Fińskiej oraz w samym sąsiedztwie planowanej inwestycji. O obserwacjach tych zwierząt w tym rejonie wskazują też dane z bazy HELCOM.

W przypadku tak mało licznej populacji tego gatunku w wodach rejonu ICES III d (Bałtyk Właściwy z przyległymi zatokami), uznanej za krytycznie zagrożoną, obserwacje tych zwierząt, zarówno wizualne jak i hydroakustyczne, są sporadyczne i pojedyncze w całym akwenu. Wielkość populacji i częstotliwość obserwacji w danym obszarze nie powinna mieć zatem żadnego znaczenia przy ustalaniu klasyfikacji oddziaływania danego czynnika na gatunek krytycznie zagrożony. Wręcz przeciwnie, przy tak małej liczebności gatunku narażenie na śmierć o podłożu antropogenicznym każdego osobnika jest bardzo istotne i może mieć wpływ na całą jego populację. Potwierdza to choćby zapis w Bałtyckim Planie Działań HELCOM, który odnosi się do innego z zagrożeń jakim jest przyłów. Komisja w trosce o skuteczną ochronę gatunku wzywa kraje bałtyckie do redukcji przyłowu morświnów do zera, mimo że w stosunku do innych gatunków chronionych dopuszcza występowanie przyłowu w ograniczonej skali.

Zakwalifikowanie wpływu obrażeń i trwałego ubytku słuchu u morświna w wyniku eksplozji, zarówno na poziomie osobniczym jak i populacji jako nieistotny zastanawia tym bardziej, że w raporcie ESPOO można odnaleźć fragment mówiący, że „*Podatność bałtyckiej populacji morświna na obrażenia od eksplozji oraz PTS jest duża ze względu na ryzyko śmiertelnych obrażeń. Fakt ten w połączeniu z ich statusem ochrony (narażone w Czerwonej liście IUCN, krytycznie zagrożone w Czerwonej liście HELCOM i Dyrektywie Siedliskowej UE, Załącznik IV) daje im wysoką podatność na takie oddziaływania, zarówno na poziomie populacji jak i pojedynczych osobników*”.

Analizę oceny wpływu inwestycji na gatunki ssaków morskich, w tym przede wszystkim morświna, podana w fińskim postępowaniu krajowym prowadzącym do wydania pozwolenia wodnoprawnego należy uznać za niewystarczającą i w niektórych miejscach za błędną, wskutek czego powinna zostać skorygowana.

O tym, jak znaczące niedopatrzenia posiada przygotowana przez inwestora dokumentacja w sprawie oddziaływania inwestycji na morświna, a tym samym bioróżnorodność Morza Bałtyckiego świadczą pojawiające się w raporcie ESPOO sformułowania: „*W Zatoce Fińskiej, w której usuwana będzie amunicja, morświny występują w bardzo niewielkiej gęstości. Oddziaływanie wywołane pojawieniem się trwałego ubytku słuchu lub urazami od eksplozji obejmuje tak niewielką liczbę ssaków, że nie wpłynie na żywotność i funkcjonowanie gatunku. Oddziaływanie będzie zatem niewielkie*” (str.20 raportu ESPOO – wersja polska z kwietnia 2017) lub „*Obszary przylegające do NSP2 na fińskich, rosyjskich i estońskich wodach nie posiadają zbyt dużych populacji morświnów więc ryzyko pojawienia się pojedynczego morświna w czasie detonacji jest ekstremalnie niskie. Wszelkie obrażenia od eksplozji lub trwała utrata słuchu, jeśli wystąpią, w ogólnym rozrachunku nie będą wystarczające do wpłynięcia na funkcjonowanie lub żywotność całej populacji tego gatunku*” (str.387 raportu ESPOO – wersja polska z kwietnia 2017).

Morświn oraz foka szara są gatunkami migrującymi, dla których cały obszar Morza Bałtyckiego stanowi rejon występowania. Wskazując, iż inwestycja czy realizowane w jej ramach działania nie mają wpływu na te gatunki w obszarach oddalonych od inwestycji nie odpowiada rzeczywistości. Negatywne oddziaływanie inwestycji mające bezpośredni lub pośredni wpływ na dany gatunek powoduje, iż traci on w całym obszarze występowania. Dlatego należy uznać, że inwestycja, mając negatywny wpływ na gatunki w

wodach fińskich, będzie wpływała na całe ich populacje, chronione także w polskich obszarach morskich, w tym w obszarach Natura 2000.

Ze względu na duże odległości od planowanych inwestycji żaden z obszarów specjalnej ochrony ptaków w polskich obszarach morskich nie będzie poddany bezpośredniemu oddziaływaniu wynikającym z działań podejmowanych przez inwestora w ramach instalacji gazociągu Nord Stream 2 na obszarze Zatoki Fińskiej. Jednakże działania podejmowane przez inwestora w rejonie Zatoki Fińskiej będą bezpośrednio czy też pośrednio oddziaływać na gatunki ptaków morskich, które są przedmiotem ochrony w wyżej wymienionych obszarach w polskiej strefie ekonomicznej Bałtyku. Wszystkie opisywane gatunki ptaków morskich są gatunkami migrującymi i występują w mniejszych lub większych zagęszczeniach w całej sieci morskich obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 a także poza nimi. Z pięciu oddziaływań, które mogą wpływać na ptaki morskie podczas działań przygotowawczych przed konstrukcją gazociągu i w jej trakcie cztery zostały przez inwestora ocenione, jako mające pomijalny wpływ na ptaki, natomiast jedna tj. wpływ detonacji i hałasu podwodnego jako niewielki. W odniesieniu do ptaków morskich zasadniczym problemem oceny oddziaływania w rejonie planowanej inwestycji w Zatoce Fińskiej jest brak wystarczających danych dotyczących ich rozmieszczenia i liczebności. Większość wniosków zawartych w raporcie EIA i w dokumencie postępowania bazuje na danych z innych obszarów Bałtyku (Skov et. 2011) i informacji na temat ekologii poszczególnych gatunków. W raporcie EIA (11.8.5) znajdujemy stwierdzenie, że „mimo braku dostępnych danych i braku wiedzy na temat wielkości zmian, uznano że ogólna ocena oddziaływania na ptaki jest wystarczająca”. W wypadku braku wiedzy, która pozwoliłaby na ocenę wpływu detonacji i hałasu podwodnego na ptaki morskie, inwestor odnosi się do modelowania i doświadczeń z inwestycji Nord Stream. Drastyczne spadki liczebności nurów i kaczek morskich zimujących na Bałtyku, które nastąpiły w ostatnich kilkunastu latach i brak rozpoznania powodów dla których wystąpiły powinny przy każdej planowanej inwestycji skłaniać do podejścia ostrożnościowego. Obecny niewystarczający stan wiedzy na temat liczebności i występowania ptaków morskich na obszarach pełnomorskich Zatoki Fińskiej, a także brak wiedzy na temat wpływu hałasu podwodnego na nurkujące gatunki ptaków nie pozwala na ocenę wpływu podejmowanych działań na ptaki morskie występujące w pobliżu planowanej inwestycji. Koniecznym warunkiem dla przeprowadzenia oceny oddziaływania na ptaki morskie na obszarze inwestycji jest zbadanie liczebności i rozmieszczenia ptaków morskich w rejonie planowanej inwestycji. Okres objęty badaniami powinien być podzielony na 4 pory roku obejmujące kolejne, następujące po sobie w cyklu corocznym okresy życia ptaków morskich: lato, migracja jesienna, zimowanie i migracja wiosenna. Pozwoli to ocenić wpływ na ptaki morskie w rejonie planowanej inwestycji przy monitoringu poinwestycyjnym.

Wskazując nieścisłości oraz błędy w dokumentacji można stanowczo stwierdzić, że przygotowana przez inwestora dokumentacja w sprawie oddziaływania inwestycji na ssaki i ptaki morskie jest nieadekwatna do rzeczywistości mogących wystąpić zagrożeń. Inwestor nie zastosował w swoim postępowaniu zasady podejścia ostrożnościowego, wynikającego z art.191 ust.2 traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, gdzie wszystkie wątpliwości oraz nawet potencjalne możliwości oddziaływania należy interpretować zawsze na korzyść środowiska, nie zaś na korzyść inwestycji.

2. Wnioski

1. Zakwalifikowanie wpływu oddziaływania hałasu podwodnego generowanego w wyniku eksplozji na morświny zarówno na poziomie osobniczym jak i populacji jako nieistotny w oparciu o rzadkie obserwacje tego gatunku w wodach Zatoki Fińskiej należy uznać za niewłaściwe. Specyfiką gatunków uznanych za krytycznie zagrożone z powodu ich skrajnie małej liczebności jest rzadkość ich występowania w całym zasięgu występowania, a utrata każdego osobnika spowodowana czynnikiem antropogenicznym jest znacząca dla przetrwania populacji.

2. Inwestor nie przeprowadził oceny oddziaływania inwestycji na gatunek morświna, dla którego w wodach fińskich nie ma wyznaczonych obszarów NATURA 2000, a są chronione w całym obszarze Morza Bałtyckiego.
3. Zaproponowane przez inwestora metody łagodzące oddziaływanie hałasu podwodnego na ssaki morskie nie ograniczą wystarczająco jego wpływu. Określone przy pomocy modelowania wartości progowe hałasu powodujące TTS (26 km dla średniego i 44 km dla maksymalnego poziomu hałasu) oraz PTS (5 km dla średniego i 15 km dla maksymalnego poziomu hałasu) znacznie przekraczają zasięg działania sugerowanych metod łagodzących (m.in. obserwatorzy) czy kurtyny powietrznej, która zmniejszając natężenie hałasu o 6 dB ograniczy jego poziom, przy którym wywoływany jest PTS jedynie między 31 a 67%, a w przypadku 8 dB o 40 a 78%.
4. Zastosowanie detektorów akustycznych dla stwierdzenia obecności morświnów w terminie planowanych prac inwestycyjnych nie jest możliwe z racji na czas niezbędny do wydobycia urządzeń i dokonania odczytu zapisów. Metoda ta nie sprawdza się przy działaniach, które wymagają uzyskania danych w chwili ich przeprowadzania.
5. Zastosowanie odstraszaczy akustycznych ADD pod kątem wypłoszenia morświnów z rejonu detonacji należy uznać za niewłaściwy środek minimalizujący, gdyż tego typu urządzenia mogą być odpowiedzialne za trwały ubytek słuchu u tych zwierząt, prowadzący w sposób bezpośredni lub pośredni do ich śmierci.
6. Program obserwatorów, jako środek minimalizujący wpływ oddziaływania hałasu na ptaki morskie, ma ograniczoną skuteczność, ponieważ nie obejmuje całej strefy oddziaływania hałasu. Podawana przez inwestora strefa oddziaływania hałasu to 0,5 - 2 km, ptaki mogą być poza zasięgiem widzialności obserwatorów lub nie zostać dostrzeżone.
7. Aktualny niepełny stan wiedzy na temat liczebności i występowania ptaków morskich na obszarach pełnomorskich Zatoki Fińskiej, a także brak wiedzy na temat wpływu hałasu podwodnego na nurkujące gatunki ptaków, nie pozwala na ocenę oddziaływań podejmowanych działań na ptaki morskie występujące w rejonie planowanej inwestycji.
8. Planowane przedsięwzięcie polegające na budowie i eksploatacji gazociągu Nord Stream 2 będzie miało negatywny wpływ przy zaproponowanych metodach minimalizujący wskazanych przez inwestora, zarówno na ssaki jak i ptaki morskie, w tym przede wszystkim krytycznie zagrożoną w Bałtyku populację morświna. Inwestycja poprzez działania prowadzone m.in w wodach Zatoki Fińskiej będzie oddziaływać na populację tego gatunku, w całym naturalnym zasięgu jego występowania, którym jest Morze Bałtyckie w tym Polskie Obszary Morskie.